

ĐỔI MỚI PHƯƠNG PHÁP GIẢNG DẠY VÀ HỌC TẬP DƯỚI GÓC NHÌN PHƯƠNG PHÁP LUẬN SÁNG TẠO

ThS. Nguyễn Minh Tân

Phó trưởng phòng KHCN,
Trường Đại học Công nghiệp Hà Nội

Đổi mới phương pháp giảng dạy và học tập (PPGD&HT) từ lâu đã là đề tài thảo luận của nhiều người tâm huyết với giáo dục. Bằng kiến thức của Phương pháp luận sáng tạo, bài báo trình bày một số kết quả thu được trong quá trình giảng dạy khi áp dụng các kiến thức về Phương pháp luận sáng tạo trong những năm vừa qua.

Trước hết chúng ta cùng tìm hiểu một số khái niệm.

Phương pháp luận sáng tạo: là phần ứng dụng của khoa học về sáng tạo, gồm hệ thống các phương pháp và các kỹ năng cụ thể giúp nâng cao năng suất và hiệu quả, về lâu về dài tiến tới điều khiển tư duy sáng tạo của con người.

Theo một số dự báo, loài người đang trải qua 4 nền văn minh cơ bản: nông nghiệp, công nghiệp, công nghệ thông tin và nền kinh tế tri thức. Bản chất của nền kinh tế tri thức là: sản sinh, truyền bá và sử dụng tri thức là động lực chủ yếu nhất của sự tăng trưởng. Do đó vai trò của sáng tạo là vô cùng quan trọng, là phương tiện chủ yếu của nền kinh tế tri thức.

Sáng tạo: là hoạt động tạo ra bất kỳ cái gì đồng thời có tính mới và ích lợi.

Trong khái niệm này ta thấy mấy điểm cần lưu ý: hoạt động là hoạt động chân tay hoặc trí não nhưng hoạt động trí não mang tính chủ đạo; bất kỳ cái gì có thể là vật thể hoặc phi vật thể.

Đổi mới: là quá trình tạo ra cái mới sao cho các hệ liên quan tiếp nhận cái mới đó một cách đầy đủ, ổn định và bền vững để các hệ liên quan hoạt động tốt hơn trước.

Khái niệm đổi mới nhấn mạnh tới quá trình tạo ra cái mới và sự tiếp nhận cái mới của các hệ liên quan. Như vậy khi bàn đến vấn đề đổi mới PPGD&HT ta cần

nhận thức đây là một quá trình lâu dài, đồng thời phải hết sức lưu ý đến quá trình tiếp nhận của các hệ liên quan. Nếu sự tiếp nhận đó không đầy đủ, ổn định và bền vững thì quá trình đổi mới coi như thất bại. Trong hoạt động dạy học hệ liên quan tiếp nhận đầu tiên và trực tiếp nhất đó là người học.

Khi nói đến đổi mới PPGD&HT cần phải đổi mới cả phương pháp giảng dạy của người dạy và phương pháp học tập của người học.

Theo kết quả từ một nghiên cứu gần đây của PGS. TS Nguyễn Công Khanh thuộc trường Đại học Sư phạm Hà Nội cho thấy, có tới 54,5% sinh viên được hỏi không có hứng thú trong các bài giảng, đó là một tỷ lệ cao rất đáng quan tâm. Có lẽ đây cũng chỉ là một phát hiện mới (bằng con số) về một điều mà chúng ta đã biết rất rõ từ lâu. Nói cách khác là chất lượng giáo dục hiện nay ở nước ta đang gặp nhiều vấn đề mà đó chỉ là một biểu hiện như phần nổi của tảng băng chìm. Nguyên nhân thì có nhiều nhưng có lẽ nổi bật nhất đó là phương pháp giảng dạy chưa tốt, chương

Sinh viên thảo luận nhóm theo tinh thần Phương pháp luận sáng tạo

trình các môn học còn mang nặng tính hàn lâm, giáo điều làm cho người học không hứng thú với các bài giảng.

Một nguyên nhân có thể nói là sâu xa và quyết định tới mọi hoạt động mà đôi khi chúng ta ngại đề cập hoặc cố tình lãng tránh đó là: mức sống của người dạy chưa thực sự được đảm bảo. Trong bài viết “Khủng hoảng giáo dục: Nguyên nhân và lối ra trước thách thức toàn cầu hoá” GS. Hoàng Tuy đã viết: *“Ngay từ đầu đã bỏ qua kinh nghiệm muôn thuở “có thực mới vực được đạo”, trả lương cho thầy cô giáo dưới mức sống hợp lý, lấy cơ ngân sách eo hẹp (thật ra chỉ là sử dụng ngân sách không hợp lý), bỏ mặc các thầy cô “tự cứu” kiếm thêm thu nhập bằng mọi cách (dạy thêm, làm thêm, đến nỗi không hiếm giảng viên đại học dạy trên 30 giờ/tuần). Rốt cuộc phần thu nhập thêm đó cũng từ ngân sách hoặc tiền đóng góp của dân mà ra, nhưng cái giá phải trả cho cái nghịch lý lương/thu nhập đó là chất lượng giáo dục bị hy sinh, đạo lý xuống cấp, cần kiệm liêm chính mất dần, gây ra tình trạng hỗn loạn rất khó đảo ngược để lập lại trật tự, dân chủ, văn minh trong giáo dục.”*

Theo kết quả nghiên cứu và triển khai các hoạt động đổi mới phương pháp giảng dạy và học tập tại châu Âu và Bắc Mỹ trong những năm 90 của thế kỷ trước, người ta đã tổng kết được 3 tiêu chí quan trọng để đổi mới phương pháp dạy và học, đó là:

- Tiêu chí bao quát hàng đầu của việc dạy và học là dạy **cách học**.

- Phẩm chất cần phát huy mạnh mẽ là tính chủ động của **người học**.

- Công cụ cần khai thác triệt để là **công nghệ thông tin**.

Dựa trên những tổng kết trên chúng tôi đã tiến hành thực hiện việc đổi mới phương pháp giảng dạy của mình bằng việc bám sát các tiêu chí đó. Đầu tiên chúng tôi xây dựng và thống nhất với sinh viên hệ thống 3 quan điểm sau:

Quan điểm thứ nhất: Thầy và trò cùng xây dựng kiến thức. Quan điểm này nói thì dễ nhưng thực hiện không hề đơn giản vì các em đã hình thành thói quen học bị động suốt thời gian học phổ thông. Với quan điểm này kết quả những lớp chúng tôi giảng dạy đã có nhiều chuyển biến tích cực.

Quan điểm thứ hai: Sinh viên chỉ nên tin thầy một nửa. Đây là quan điểm của GS. Hồ Ngọc Đại. Quan điểm này không có nghĩa là thầy nói 10 thì trò chỉ nên

tin có 5 mà cần phải hiểu theo nghĩa: thầy giảng về một vấn đề gì thì sinh viên cần tham khảo, tìm hiểu các loại tài liệu khác nhau để có thể so sánh, đánh giá, phản biện,... Như vậy với quan điểm này người học sẽ phát huy rất tốt tư duy phê phán khoa học

Quan điểm thứ ba: Không có câu trả lời sai. Đây là tinh thần của phương pháp tích cực hóa tư duy có tên là Não công (Brainstorming). Thực tế cho thấy người học rất hào hứng với quan điểm này bởi nó xóa tan được nỗi sợ hãi, xấu hổ khi trả lời sai. Một học sinh lớp 7 đã chia sẻ như sau: lớp cháu cô giáo đưa ra quy định như sau: nếu cô hỏi mà không giơ tay phát biểu thì cô sẽ đánh vào ý thức, còn nếu trả lời sai thì cô sẽ đánh về kiến thức. Nhưng thực tế thì chúng ta đều biết: không phải bao giờ cũng có câu trả lời đúng. Do đó, nếu chúng ta nhận thức những câu trả lời sai theo quan điểm tích cực thì những câu trả lời sai đó cũng rất có ích lợi, bởi vì khi giáo viên phân tích đó là câu trả lời sai thì các học sinh khác sẽ nhận ra và rút được kinh nghiệm cho những lần sau. Vấn đề là giáo viên phải có thái độ ứng xử tích cực đối với câu trả lời sai của người học. Với quan điểm này thì các tiết học đã sôi nổi hơn rất nhiều.

Dựa trên 3 quan điểm đó chúng tôi thiết kế cấu trúc một bài giảng theo tỷ lệ: 1/3 + 1/3 + 1/3. Tức là 1/3 thời lượng là thuyết trình, 1/3 thời lượng là vấn đáp, 1/3 thời lượng là thực hành nhóm. Khi áp dụng cấu trúc này trong quá trình giảng dạy đã có những kết quả tích cực, cụ thể là:

Sau khi kết thúc môn học các sinh viên nhận được phiếu đánh giá về môn học. Trong số 12 câu hỏi có một câu: Mức độ cảm giác trôi nhanh của tiết học với 5 mức đánh giá từ 1 đến 5 (1 là thấp nhất, 5 là cao nhất). Kết quả từ 1143 phiếu cho thấy như sau:

Mức	Số phiếu	Tỷ lệ
1	0	0.00%
2	18	1.57%
3	207	18.11%
4	459	40.16%
5	459	40.16%

Nhìn vào kết quả trên ta có thể nhận thấy đa số sinh viên đánh giá rằng tiết học trôi qua khá nhanh, có nghĩa là họ hào hứng với phương pháp giảng dạy

mới.

Để đánh giá một cách toàn diện và sâu sắc hơn chúng tôi đã thực hiện một cuộc điều tra đối với sinh viên năm thứ 2 khoa CNTT trường ĐH Công nghiệp Hà Nội với câu hỏi: Bạn hãy sắp xếp mức độ ưu tiên về sự mong đợi của sinh viên đối với giảng viên:

Nội dung	Mức ưu tiên
a. Kiến thức	
b. Thái độ	
c. Phương pháp	

Nội dung nào sinh viên mong đợi nhất thì ghi số 1, rồi đến các ưu tiên tiếp theo 2, 3. Kết quả từ 248 phiếu như sau:

Nội dung Mức ưu tiên	Kiến thức	Thái độ	Phương pháp
1	57	73	119
2	85	60	102
3	106	115	27

Nếu chúng ta cho điểm: mỗi nội dung ở mức ưu tiên 1 cho 3 điểm, mức ưu tiên 2 cho 2 điểm, mức ưu tiên 3 cho 1 điểm thì kết quả đạt được như sau:

Nội dung	Điểm
Kiến thức	447
Thái độ	454
Phương pháp	588

Nhìn vào kết quả trên có thể nhận xét như sau: mức độ mong đợi của sinh viên về Kiến thức và Thái độ là ngang nhau nhưng mức độ mong đợi về Phương pháp là vượt trội. Từ đó chúng ta có thể đặt ra câu hỏi: vậy trong tổng thời gian các giáo viên chuẩn bị cho một tiết học (một môn học) thì bao nhiêu thời gian dành cho kiến thức, bao nhiêu thời gian dành cho thái độ, bao nhiêu thời gian ưu tiên cho phương pháp? Câu trả lời không khó để biết được đó là các giáo viên dành hầu hết thời gian cho phần kiến thức. Và trong vấn đề đào tạo, bồi dưỡng giáo viên các nhà quản lý đã dành bao nhiêu phần trăm thời lượng cho việc đào tạo 3 nội dung này. Câu trả lời cũng không khó để đoán ra được.

Từ những vấn đề trên xin đề xuất một số giải pháp

nhằm đẩy mạnh tiến trình đổi mới PPGD&HT.

Thứ nhất: cần phải nâng cao nhận thức của cả người dạy và người học về tầm quan trọng của đổi mới PPGD&HT. Cần phải giúp họ nhận thức sâu sắc rằng: trong giai đoạn mà cạnh tranh trong giáo dục ngày càng trở lên gay gắt thì vấn đề đổi mới PPGD&HT là vấn đề sống còn của mỗi cơ sở đào tạo.

Thứ hai: phải đào tạo, bồi dưỡng, trang bị những kiến thức, kỹ năng cơ bản về phương pháp giảng dạy và học tập tiên tiến. Vấn đề này lâu nay chúng ta còn bỏ ngỏ rất nhiều. Hầu hết chỉ chú trọng vào đào tạo, bồi dưỡng nâng cao kiến thức chuyên môn (không ít trường hợp chỉ là quan tâm đến bằng cấp).

Thứ ba: trang thiết bị, chương trình đào tạo, hệ thống giáo trình, tài liệu tham khảo phải đầy đủ và liên tục cập nhật.

Thứ tư: mức thu nhập của đội ngũ cán bộ, giảng viên phải được đảm bảo.

Thứ năm: cần độc lập giữa các khâu: giảng dạy, ra đề, coi thi, chấm thi.

Kết luận:

Đổi mới PPGD&HT dưới góc độ Phương pháp luận sáng tạo giúp ta tiếp cận, áp dụng hệ thống các quan điểm, phương pháp của khoa học sáng tạo vào hoạt động giảng dạy giúp người học phát huy tốt khả năng sáng tạo, tính chủ động. Đồng thời trang bị cho người học các phương pháp học tập tiên tiến tạo nhiều hứng thú, đạt hiệu quả cao trong hoạt động học tập.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1]. Phan Dũng; Giáo trình Phương pháp luận sáng tạo; Trung tâm sáng tạo khoa học kỹ thuật, 2007.
- [2]. Hội thảo khoa học Trường ĐH Khoa học XH&NV-ĐHQG TP. Hồ Chí Minh; Đổi mới phương pháp giảng dạy và học tập theo hình thức tín chỉ.
- [3]. <http://dantri.com.vn/c728/s728450826/phan-hoi-bai-viet-vi-sao-hoc-sinh-luoi-phat-bieu-trong-lop.htm>

(xem tiếp trang 79)